
Freidson, Eliot: **The Professional Dominance: The Social Structure of Medical Care.** Atherton Press, Inc., New York 1970, 242 s.

Freidson, Eliot: **Professional Powers. A Study of the Institutionalization of Formal Knowledge.** The University of Chicago Press. Chicago and London 1986. 241 s.

New Yorkin yliopiston sosiologian professori Eliot Freidson on eräs niistä tutkijoista, jotka 1970-luvun taitteessa 'lopullisesti' ampuivat upoksiin sosiologisen professiotutkimuksen kenttää kauan hallinneen funktionalistisen suuntauksen. Tykitykseen osallistui muiden keralla Freidsonin 'Professional Dominance', joka samalla laski uusia perustuksia alan tutkimukselle. Teos tosin voidaan ymmärtää jo kymmenkunta vuotta aikaisemmin symbolista interaktionismia edustavien työn- ja ammattien sosiologien (Becker, Hughes, Goffman ym.) esittämän kritiikin jatkoksi — Freidson itse on lähtöisin Chicagosta. Tuossa kritiikissä professiot — joilla tässä yhteydessä tarkoitetaan sellaisia korkea-asteista koulutusta edellyttäviä ammatteja kuten lääkäri, lakimies, arkkitehti tai pappi — oli tylästi riisuttu yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja aidon yhteisöllisyyden luoja-asustaan, johon ne itse olivat kernaasti pukeutuneet, ja jonka asun funktionalistit olivat muokanneet tyylikkään istuvaksi. Kritiikin ruuti sai tarvitsemaansa poweria 1960-luvun radikalismista, ja kykeni aiheuttamaan sitten todellisen pa-

radigmakeikauksen. Koska Freidsonin tuolloinen teos edustaa hyvin ajan yleistä radikaalia professiokäsitystä — se on sen kehittyneimpiä formuloineja —, ja on vaikuttanut suuresti myös myöhempiin tutkimukseen, on kiintoisaa tarkastella miten hänen oma professiokäsityksensä on noista ajoista muokkautunut.

'Professional Dominance' -nimi ilmentää osuvasti teoksen professiokäsitystä. Erittelyn kohteena on erityisesti professionaalinen praktiikka ja siihen sisältyvä vallankäyttö, sen asiakkaita repressoivat puolet. Professionaalinen dominanssi on avainkäsite niihin. Freidson nimeää profession perustavaksi rakennetekijäksi niiden organisoidun autonomian, yhteiskunnan professioille myöntämän autonomian eli itseohjautuvuuden ammattityössä. Siihen voi perustua professionaalinen dominanssi. Ongelmat seuraavat siitä, että tässä autonomisessa vallankäyttöasemassaan professionaalit eivät suinkaan ole puhtaan neutraaleja tieteellisen tiedon soveltajia, vaan orientoituvat itseintressinsä mukaisesti: professioon kuuluu sisäinen pyrkimys oman statuksen kohottamiseen ja etuoikeuksien lisäämiseen. Tästä johtuen eksperttitydestä itsestään muodostuu pikemminkin institutionaalista statusta pönkittävä tekijä, jonka varjoon jää kysymys pätevydestä.

Freidsonin uusi teos ei anna tarkkaa vastausta tekijänsä nykyiseen käsitykseen 'professionaalisen dominanssin' monista spesifeistä kysymyksistä. Mutta perspektiivi niihin ainakin on muuttunut, profession käsitteistä on kokenut muutoksen. 'Professional Powers' -teoksen yleinen lähtöasettamus on kylläkin entinen; tai entistäkin painollisemmin Freidson tähdentää tieteellisen tiedon sosiaalisten synty- ja käyttöyhteyksien merkitystä tiedon sisältöihin. F. viittaa Weberin rationaalisuuden käsitteeseen, joskin irrottaa sen aidoista weberiläisistä sisällöistään: niinpä Freidsonin 'formaali tieto' ei viittaa weberiläisessä merkityksessä formaalin rationaalisuuden voittomarsiin länsimaisessa kulttuurissa-, se on jotain yleisempää ja myös epämääräisempää. Tästä näkökulmasta tehtäväksi asetetaan 'professionaalien formaalien instituutioiden' — professionaalisen tiedon ja toiminnan determinanttien — tutkiminen Yhdysvaltojen osalta. Tehtävänasettelun konkretisointi ilmentääkin huomattavaa muutosta Freidsonin konseptiossa. Kun 'Professional Dominance' professiokäsite oli abstrakti ja ylihistoriallinen — siinä professionaalista toimintaa lopultakin tarkastellaan (stabiiliksi käsitetyksi) profession rakenteesta käsin — niin nyt professio ja professionaalinen toiminta pyritään suhteellistamaan kulloiseenkin historialliseen ja institutionaaliseen puitteistoonsa. Freidson suorastaan vaatii tätä, ja arvostelee aiempaa tapaa käsittää professio geneerisenä: professorit toki käyttävät valtaa, mutta eivät ole sen ainoita määrittäjiä. Ne eivät olekaan niin riippumattomia

kuin professionaalisen dominanssin käsite esitti. Syytös professioita ja professionaaleja kohtaan ainakin lievenee ja suhteellistuu. Kritiikkinsä Freidson suuntaa Illichin, mutta kohteena voisi olla myös hänen omat tuonaikaiset tutkimuksensa.

Uudelleensuuntautumiseen perustuu Freidsonin retki professiokäsitteen semantiikkaan ja historiaan. Vaatimuksensa mukaisesti hän erittelee anglo-amerikkalaisen maailman professioiden erityisluonnetta, ja sanoo niiden saaneen distinktionsa markkinoilla. Ne eivät siis ole hankineet identiteettiään niinkään valtiollisten koulutusinstituutioiden perustalta — yliopistot —, vaan ensisijaisesti ammatin ympärille rakentuneesta erityisharjaannuksesta, ja sitä kautta hankituista valtakirjoista (credentilas). Teoksen perusteellisimpia ja kiintoisimpia jaksoja onkin amerikkalaisen kredentialismin muotojen erittely. Sen tuloksena Freidson päätyy käsitykseen ei-valtiollisen (ja myös valtion toimesta kontrolloimattoman) valtakirjasysteemin kasvavasta merkityksestä Yhdysvalloissa. Freidson hylkää käsitykset professionaalien 'proletaaristumisesta' vedoten myös professioiden tärkeään asemaan esimerkiksi valtiollista politiikkaa suunnittelevissa komiteoissa, ja niiden edelleen korkeaan asemaan ammattien hierarkiassa. Argumentit, joita teoksessa perustellaan, ovatkin terveellistä kritiikkiä usein melkoisen yksioikoisia proletaaristumiskäsityksiä vastaan, mutta myös Freidsonilla montakin aspektia jää tutkimatta.

Ratkaisevimpa heikkouksia — jolla varmasti on implikaationsa 'proletaaristumisen' ongelmaan — Freidsonin teoksessa on hänen yhteiskunnan käsitteensä, tai sen puuttuminen. Uudelleenorientaationsa mukaisesti Freidson kylläkin vaatii 'poliittisen talouden' tutkimista, jotta voitaisiin oikein ymmärtää professioiden erityisasemaa ja niiden käyttämää valtaa. Hän ottaakin tarkasteltavakseen professioiden edustuksen tärkeissä valtion komiteoissa ja valtionbyrokratiassa, mutta kutakuinkin siihen 'poliittinen talous' supistuu. Liekö sitten perua symbolisen interaktionismin makrorakenteita karttavasta otteesta vai mistä, mutta Freidsonilta näyttää puuttuvan teoreettinen yhteiskunnan käsite. F:n 'poliittinen talous' ei sisällä amerikkalaista kapitalismia eikä sen luokkajärjestelmää. Freidsonilta puuttuu yrityskin suhteuttua yhteiskuntana professioiden asema ja kehityksen luokkadiamiikkaan. Kuitenkin modernien professioiden synty Yhdysvalloissa 1900-luvun taitteessa ja alussa kytkeytyy oleellisesti kapitalismin kehitysvaiheeseen, luokkien keskinäissuhteisiin ja hegemonistisiin projekteihin.

Tämä puute merkitsee melkoista aukkoa Freidsonin itsensä asettaman professionalismin historiallistamisen tehtävän toteuttamisessa.

ESA KONTTINEN